

L&W - Berichten 3-2010

Hoe sterk worden oudere werknemers getroffen door de crisis?

Lieve De Lathouwer
Maart 2010

**expertisecentrum Leef tijd en Werk
Departement Werk en Sociale Economie
Koning Albert II-laan 35, bus 20
1030 Brussel
Tel. 02 553 09 59 - Fax 02 553 40 10
www.leeftijdenwerk.be**

1. Inleiding

Vlaanderen wordt geconfronteerd met de zwaarste economische crisis van de voorbije decennia. Tussen 2008 en 2009 wordt een daling van het Vlaamse bruto binnenlands product verwacht van meer dan -3%; de werkloosheid steeg met +20% en er wordt een jobverlies opgetekend van 30.000 jobs¹. Indien bedrijven niet massaal via tijdelijke werkloosheid banenverlies hadden vermeden was het jobverlies nog aanzienlijk groter geweest (Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2009). Maar hoe verging het de 50-plussers op de arbeidsmarkt? Werden zij even hard getroffen door werkloosheid dan de jongeren? Zijn oudere werknemers het eerste slachtoffer van collectief ontslag, zoals dikwijls wordt beweerd? En in welke uitkeringsstelsels komen ze terug wanneer ze hun werk verliezen? Kortom: in deze bijdrage kijken we in welke mate en op welke wijze de crisis oudere werknemers tot zover heeft getroffen ².

2. De crisis duwt meer jongeren dan ouderen in de geregistreerde werkloosheid

De crisis heeft tot nog toe een veel grotere impact gehad op jonge dan op oudere ingeschreven werkzoekenden. Tussen 2008 en 2009 steeg het aantal werkzoekenden bij de min-25-jarigen met +30% tegenover 'slechts' met +9% bij de 50-plussers. In 2009 waren er 45.344 <25jarige werkzoekenden ten opzichte van 49.323 werkzoekende 50plussers. Doordat er veel meer jongeren instroomden in de werkloosheid, daalde het aandeel van de 50-plussers in de geregistreerde werkloosheid van 27% in 2008 tot 24% in 2009.

Tabel 1: Het aantal niet-werkende werkzoekenden en de evolutie naar leeftijd, Vlaams gewest 2008-2009

	2008		2009		09 t.o.v.08 (n)	09 t.o.v.08 (%)
Gemiddeld aantal NWWZ jaargemiddelde)						
<25 jaar	34.869	20,6%	45.344	22,3%	+10.476	+30,0%
25-49 jaar	88.707	52,5%	108.141	53,3%	+19.434	+21,9%
50+ en meer	45.315	26,8%	49.323	24,3%	+4.008	+8,8%
TOTAAL	168.891	100,0%	202.808	100,0%	+33.318	+20,1%

bron: VDAB Arvastat (bewerking Departement WSE)

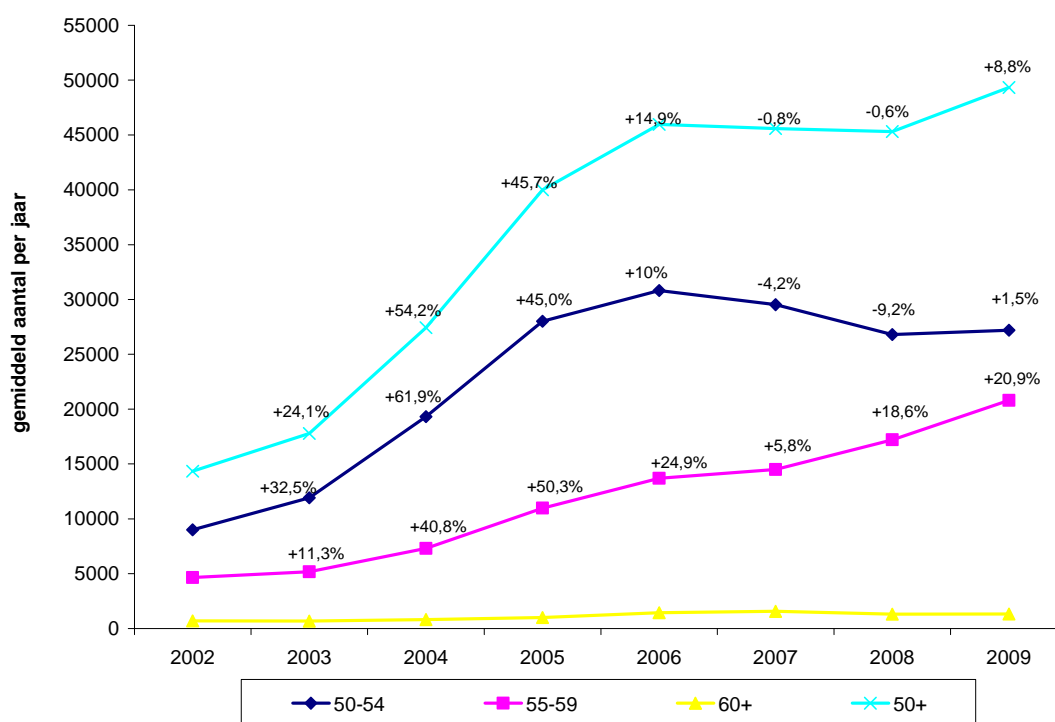
De beperktere toename van werkzoekende 50-plussers ten opzichte van jonge werkzoekenden tijdens de crisis mag ons niet doen vergeten dat ook vóór de crisis het aantal oudere werkzoekenden al zeer omvangrijk was (grafiek 1). Het aantal nam toe explosief van 14.300 in 2002 naar 45.300 in 2008 of een aandeel van 27% in de werkzoekende populatie, een voorlopig hoogtepunt. Het aantal werkzoekende 50-plussers steeg zeer sterk in de periode 2003-2006. Bij de jongste 50-plussers (50-54 jarigen) daalde de werkloosheid in 2007 en 2008 en de toename ten gevolge van de crisis bleef beperkt (+1,5%). Het aantal 55-59 jarigen steeg daarentegen voortdurend, van 4.600 in 2002 naar 17.200 in 2008. In 2009 bleef hun

¹ Tussen het derde kwartaal van 2008 en het derde kwartaal van 2009 is het jobverlies opgelopen tot 30.000 op jaarbasis.

² Met dank aan Raf Boey voor cijfers en commentaren bij dit bericht.

aantal stijgen met +20% ten opzichte van 2008. Deze stijging lijkt ons in de eerste plaats niet een gevolg te zijn van de crisis. Waarom zouden de aantallen dan ook niet substantieel stijgen bij de aanverwante oudere leeftijdsgroepen 50-54 jarigen en de 60-plussers ? Er spelen bij de groep 55-59 jarigen twee andere factoren die hun groei verklaren, enerzijds een demografisch en anderzijds een institutioneel effect. Het demografisch effect verwijst naar de verdere vergrijzing van de werklozenpopulatie, waardoor de cohorte van 55-59 jarige werkzoekenden toeneemt. Het institutioneel effect verwijst naar de verstrenging van de regels over de vrijstellingen. In de periode 2002-2004 werd de beschikbaarheidsleeftijd geleidelijk opgetrokken van 50 naar 58 jaar. Dit leidde tot een cohortegewijze toename van het aantal werkzoekende 50-plussers, die nog doorgaat tot en met het jaar 2010.

Grafiek 1: De evolutie van het aantal werkzoekende 50-plussers, opdeling naar 50-54jarigen, 55-59 jarigen en 60plussers, Aantallen en procentuele toename t.o.v. het vorige jaar, Vlaanderen 2002-2009

bron: VDAB (bewerking Departement WSE)

Ook bij de groep ingeschreven werkzoekenden ten gevolge van een collectief ontslag stellen we op basis van tabel 2 eenzelfde patroon vast.

Tabel 2: Het aantal ingeschreven werkzoekenden na een collectief ontslag naar leeftijd, Vlaams gewest 2008-2009

	Absolute aantallen		Evolutie (n)	Evolutie %	Aandeel leeftijdsgroepen	
	2008	2009	2008-2009	2008-2009	2008	2009
<45	4.893	7.344	+2.451	+50,1%	53,4%	61,5%
45-50	1.331	1.736	+405	+30,4%	14,5%	14,5%
50+	2.936	2.857	-79	-2,7%	32,1%	23,9%
allen	9.160	11.937	+2.777	+30,3%	100,0%	100,0%

bron: VDAB Arvastat (bewerking Departement WSE)

De groep ontslagen werknemers jonger dan 45 jaar die zich inschrijft als werkzoekende bij de VDAB is tussen 2008 en 2009 met de helft gestegen, terwijl er bij 50-plussers zelfs sprake is van een lichte daling. Het aandeel van werkzoekenden jonger dan 45 jaar in de globale groep van werkzoekenden na een collectief ontslag steeg van 53% in 2008 naar 61% in 2009, dat van 50-plussers daalde van 32% naar 24%.

Deze cijfers wijzen erop dat vooral jongeren, die door bedrijven massaal werden aangeworven in betere economische tijden, als eerste hun baan verloren tijdens de crisis, terwijl oudere zittende werknemers minder sterk werden getroffen door werkloosheid.

3. Eens in de werkloosheid...altijd in de werkloosheid

Van de 33.000 werkzoekenden die er het afgelopen jaar bijkwamen zijn er ‘maar’ 4.000 50-plussers. Dit is echter een even grote reden tot bezorgdheid dan de sterk gestegen jongerenwerkloosheid. Jongeren hebben, zelfs in deze moeilijke tijden op de arbeidsmarkt, een grotere kans om opnieuw aan de slag te gaan, maar voor 50-plussers is de kans op werk zeer klein eens ze in de werkloosheid verzeilen.

Tabel 3 geeft aan dat in de eerste helft van 2009 (het hoogtepunt van de crisis) elke maand slechts 2,7% van de werkzoekende 50-plussers een baan vond, tegenover 15,2% bij de -25jarigen. Wanneer we de leeftijd en het onderwijsniveau combineren (tabel 3 en grafiek 2) blijkt dat bij jongeren het onderwijsniveau een belangrijke determinant van de kans op werk is, maar bij ouderen is dit veel minder het geval. In de eerste zes maanden van 2009 vond elke maand bijna één op drie hooggeschoolde jongeren (31,2%) een job tegenover slechts 10,2% van de laaggeschoolde jongeren. Bij 50-plussers is de kans op werk van laaggeschoolde ouderen met 2,3% ook lager dan 4,1% bij hooggeschoolde ouderen, maar de verschillen zijn veel geringer.

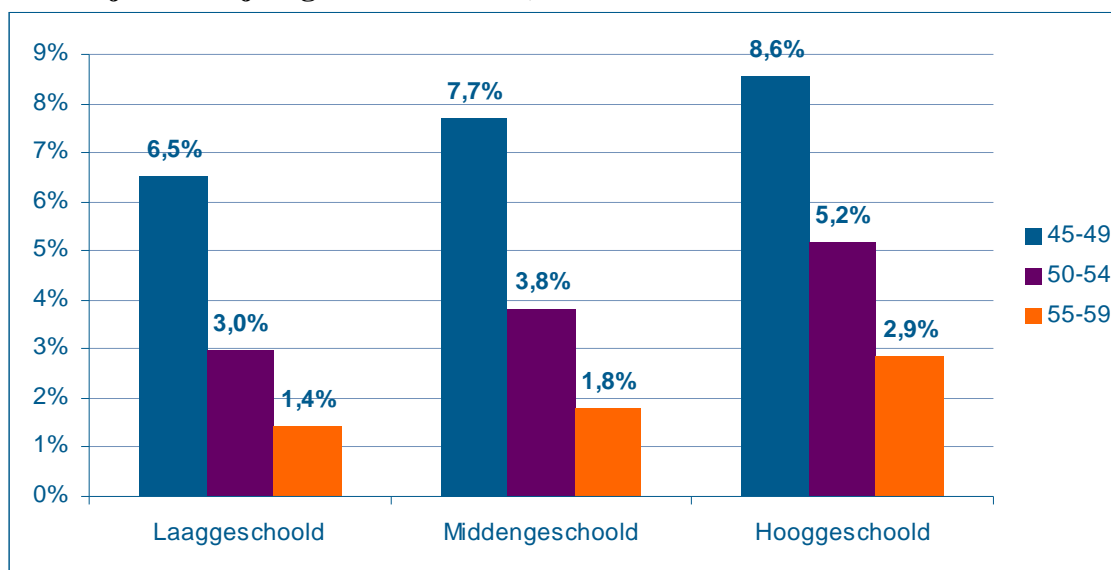
We verwijzen hier ook naar een studie van de VDAB waaruit blijkt dat vanaf 30 jaar het diploma eigenlijk geen rol meer speelt bij het uitstromen ([VDAB Onderzoekt, nr 1, Hoe jonger, hoe sneller aan werk](#)).

Tabel 3 : Kans op werk van niet-werkende werkzoekenden volgens leeftijd en onderwijsniveau in % (Vlaams Gewest, eerste semester 2009)

	Laaggeschoold	Middengeschoold	Hooggeschoold	Totaal
<25 jaar	10,2	18,9	31,2	15,0
25-49 jaar	8,3	10,6	13,5	10,0
>49 jaar	2,3	3,0	4,1	2,7
Totaal	7,0	10,8	13,6	9,2

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Grafiek 2: Kans op werk van oudere niet-werkende werkzoekenden, volgens onderwijsniveau (jaargemiddelde 2009)

Bron: VDAB (Bewerking Departement WSE)

De kans op werk daalt sterk met de werkloosheidsduur (tabel 4 en grafiek 3). Van de 50-plussers die minder dan 1 jaar werkzoekend gaat elke maand 6,9% opnieuw aan de slag tegenover slechts 0,7% voor werkzoekende 50-plussers die langer dan 2 jaar werkzoekend zijn. Daarom dat het zo belangrijk is om met een werkloosheidsbeleid, zeker ook in tijden van crisis, snel op de bal te spelen en de negatieve spiraal van werkloosheid te vermijden. Hoe langer men werkloos is, hoe moeilijker het immers wordt om eruit te geraken.

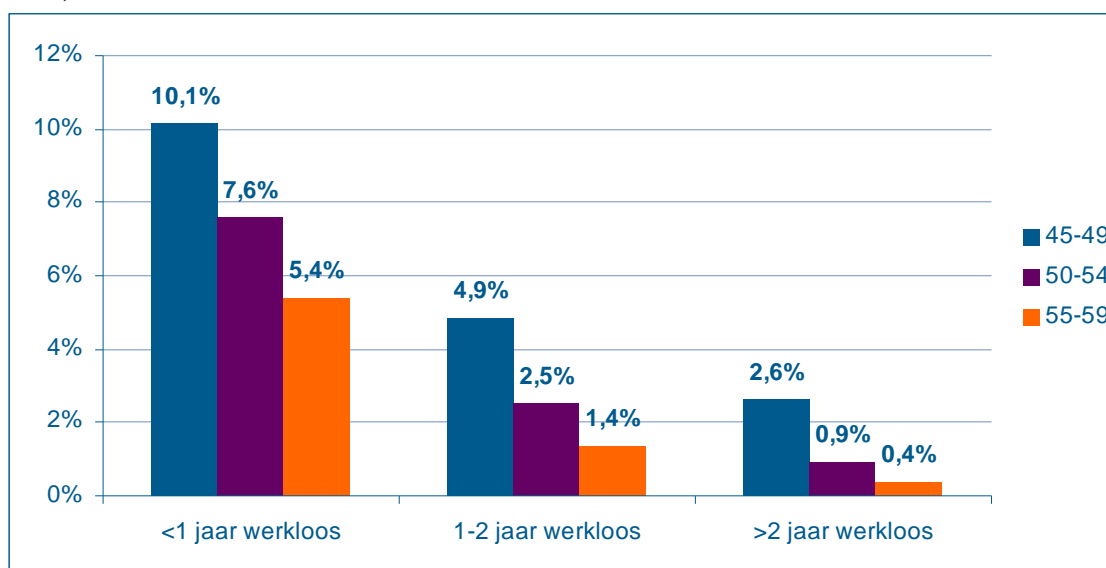
Tabel 4: Kans op werk van niet-werkende werkzoekenden volgens leeftijd en werkloosheidsduur (Vlaams Gewest, eerste semester 2009)

	<1 jaar werkloos	1-2 jaar werkloos	>2 jaar werkloos	Totaal
<25 jaar	16,7	8,4	7,2	15,0
25-49 jaar	12,2	6,7	4,0	10,0
>49 jaar	6,9	2,0	0,7	2,7
Totaal	12,8	5,9	2,3	9,2

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Methode: We delen het aantal niet-werkende werkzoekenden dat gedurende een maand de werkloosheid verlaat om aan het werk te gaan (als loontrekkende of zelfstandige) door het totale aantal niet-werkende werkzoekenden in het begin van die maand.

Grafiek 3: Kans op werk van oudere nwwz, volgens werkloosheidsduur (jaargemiddelde 2009)

Bron: VDAB (Bewerking Departement WSE)

Ontluisterend is dat de kans op werk voor jongeren gevoelig wordt beïnvloed door de economische crisis, terwijl dit niet het geval is voor oudere werkzoekenden. Voor het uitbreken van de crisis bedroeg de kans van oudere werkzoekenden op werk ook maar 3,2% en 3% in resp. 2008 en 2007 in vergelijking met 2,7% op het hoogtepunt van de crisis. Voor jonge werkzoekenden daalde de kans van 21% voor de crisis (1^e sem 2008) naar 15% in 2009.

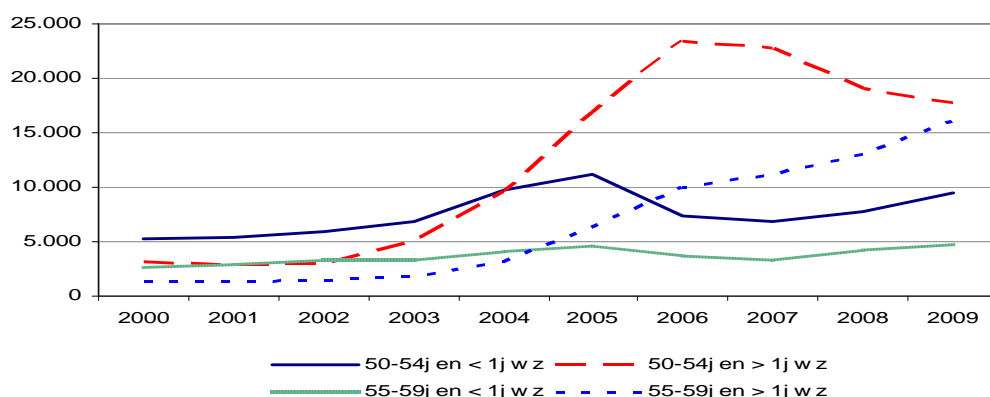
Tabel 5: De kans op werk voor werkzoekenden naar leeftijd, op maandbasis, Vlaams gewest 2007-2009

	1e sem. 2007	1e sem. 2008	1e sem. 2009
<25	20,5%	20,9%	15,2%
25-49	12,0%	12,9%	10,2%
50+	3,0%	3,2%	2,7%
Totaal	11,2%	11,6%	9,3%

bron: VDAB Arvastat (bewerking Departement WSE)

De lage uitstroomkans voor oudere werkzoekenden wijst dus op een structureel probleem ongeacht de conjunctuur. Dit vertaalt zich in een hoge langdurige werkloosheid. Niet minder dan 70% van de 50-jarige werkzoekenden was in 2009 langer dan 1 jaar werkzoekend, 55% is zelfs langer dan 2 jaar werkzoekend. Vooral de groep 55-plussers die langer dan 1 jaar werkzoekend is stijgt snel, het afgelopen jaar bedroeg de stijging +23% (zie grafiek 4).

Grafiek 4: Het aantal werkzoekende 50+ naar leeftijd en werkloosheidsduur, Vlaams gewest 2000-2009

bron: VDAB Arvastat (bewerking Departement WSE)

4. Het voornaamste uitkeringsstelsel voor 50-plussers blijft het brugpensioen

De geregistreerde werkloosheidscijfers bij de VDAB zijn geen adequate indicator om de uitstoot van ouderen in kaart te brengen. In onze welvaartsstaat worden ouderen in belangrijke mate opgevangen door alternatieve uitkeringsstelsels zoals het brugpensioen.

In 2009 genoten 293.000 50-plussers van een voltijdse of deeltijdse uitkering, dit is bijna 6maal hoger dan het aantal 'eigenlijke' (geregistreerd) werkzoekenden (tabel 4). Het totaal aantal uitkeringsgerechtigde 50-plussers steeg het afgelopen jaar met ruim +19.000. Naast de instroom van het aantal niet werkende werkzoekende 50-plussers met +4.000, is dit het resultaat van een sterke stijging in de stelsels van tijdelijke werkloosheid en gedeeltelijk loopbaanonderbreking en in een stijging van het brugpensioen (samen +24.000). Anderzijds daalde het aantal uitkeringsgerechtigden in het stelsel van oudere werkzoekenden met een vrijstelling en in voltijdse loopbaanonderbreking (-4.800).

Tabel 4: Het aantal 50-plussers in diverse uitkeringsstelsels, Vlaams gewest 2008-2009

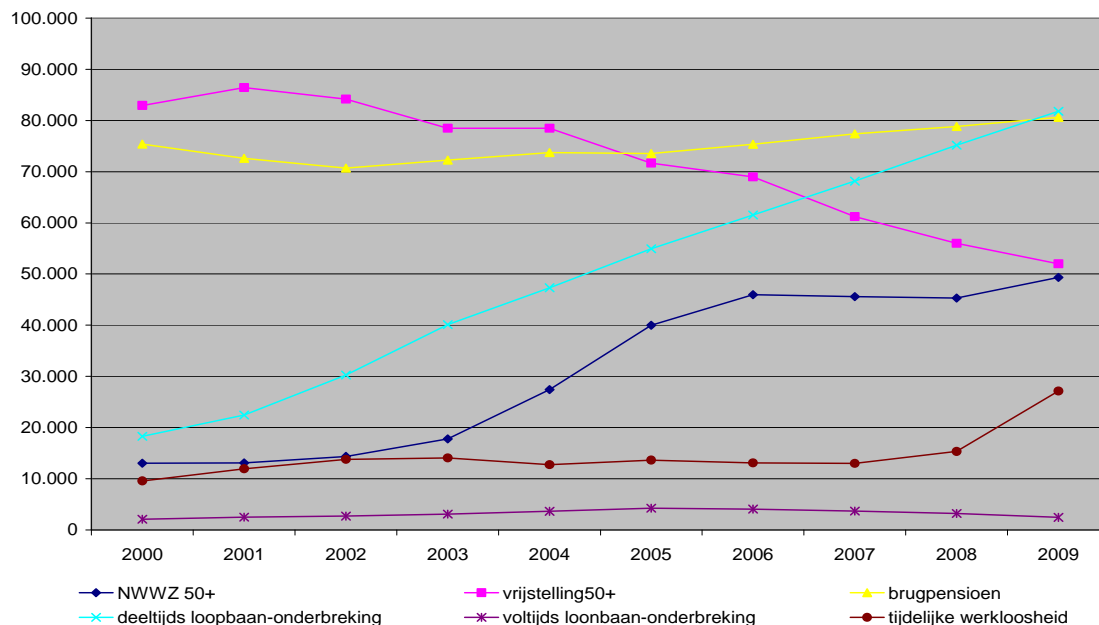
	2009	08-09 (n)	08-09 (%)
Niet werkende werkzoekende 50+ *	49.320	+4.000	+9%
Vrijstelling 50+	51.990	-3.980	-7%
Brugpensioen			
- totaal	80.630	+1.780	+2%
- met vrijstelling	79.370	+1.260	+2%
- zonder vrijstelling	1.260	+500	+66%
deeltijdse loopbaanonderbreking	81.780	+6.600	+9%
voltijdse loopbaanonderbreking	2.430	-780	-24%
Tijdelijke werkloosheid	26.950	+11.600	+76%
TOTAAL	293.100	+19.230	+7%

bron: RVA.; * bron :VDAB Arvastat (bewerking Departement WSE)

De sterkste stijging (+76%) situeert zich bij het stelsel van *tijdelijke werkloosheid*, dat in perioden van crisis massaal gebruikt wordt als buffer om mensen aan boord te houden en definitieve werkloosheid te vermijden. Anno 2009 waren er 27.000 werknemers ouder dan 50 jaar op tijdelijke werkloosheid, goed voor 20% van alle tijdelijk werklozen.

Ook het aantal 50-plussers in *gedeeltelijke loopbaanonderbrekingen* steeg gevoelig met +9%. Dit is niet enkel een effect van de crisis, maar getuigt ook van een structurele trend waarbij 50-plussers op het einde van hun loopbaan de arbeidsduur verminderen (zie grafiek 5). Vooral 4/5de banen zijn hierbij in trek. Voltijdse loopbaanonderbreking komt nauwelijks voor bij 50plussers. In 2009 tellen we al een 82.000 50-plussers die hun arbeidstijd deeltijds terugschroeven. Het is nog onduidelijk in welke mate deze ‘uitgroeibanen’ de loopbaanduur helpen verlengen. Los hiervan zijn er wel indicaties dat de werkenden in Vlaanderen gemiddeld langer aan het werk blijft. [De uittredeleeftijd steeg van 58,4 naar 59,2 jaar tussen 2001 en 2007.](#)

Grafiek 5: Het aantal 50-plussers in diverse uitkeringsstelsels, Vlaams gewest 2000-2009

Bron: RVA; NWWZ 50+ obv Arvastat (bewerking Departement WSE)

Het stelsel van het *brugpensioen* kende het afgelopen jaar een aangroei met ‘slechts’ +2%. Het was echter al vóór de crisis het omvangrijkste (voltijdse)stelsel en telt in 2009 81.000 uitkeringstrekkers. Sinds 2002 kende het aantal bruggepensioneerden een aanhoudende stijging en dit ondanks de verstrenging door het generatiepact. De eerder beperkte stijging van het afgelopen jaar dient echter gerelativeerd te worden. Vele (grote)bedrijven die een collectief ontslag hebben aangekondigd bevinden zich immers nog in de fase van het sociaal overleg. Pas wanneer dit sociaal overleg is afgerond zal het definitieve effect op het aantal bruggepensioneerden volledig voelbaar worden. Ook stelt zich de vraag naar een mogelijke ‘verjonging’ van de groep bruggepensioneerden ten gevolge van de crisis.

De stijging van het aantal bruggepensioneerden was de voorbije jaren immers volledig geconcentreerd bij de +60jarigen ([zie p.35 in eL&W Berichten, nr 1](#)). Heeft de massale herstructureringsgolf, waarbij dikwijls naar vervroegd brugpensioen wordt gegrepen, deze trend omgebogen? Zo blijkt uit een analyse van de sociale begeleidingsplannen bij collectief ontslag, die aan de Vlaamse Minister van werk voor advies worden voorgelegd, dat verlaagd brugpensioen op jonge leeftijd veelvuldig voorkomt. In 70% van de dossiers bij arbeiders waar verlaagd brugpensioen wordt aangevraagd gaat het om een verlaging tot 50-52 jaar. Bij de bedienden is dit 46%. Een verdere gedetailleerde leeftijdsanalyse van de brugpensioenen zal voorwerp uitmaken van een volgend eL&W-bericht. Een kleine maar stijgende groep moet sinds het generatiepact wel beschikbaar blijven voor de arbeidsmarkt tot 58 jaar (behoudens een aantal uitzonderingen). Hun aantal steeg van 760 in 2008 naar 1.260 in 2009, maar het aandeel van deze ‘nieuwe bruggepensioneerden’ in de omvangrijke groep bruggepensioneerden blijft met nauwelijks 2% nog zeer beperkt.

Twee stelsels kennen een daling van het aantal uitkeringsgerechtigden. Zo nam het aantal oudere werkzoekenden dat niet beschikbaar moet blijven voor de arbeidsmarkt (*maxi-vrijstelling*) het afgelopen jaar verder af met -7%. Dit stelsel omvat vandaag een 52.000 gerechtigden. Deze groep vertoont evenwel een dalende trend sinds 2002, omdat de leeftijd vanaf dewelke een vrijgestelde niet langer beschikbaar moet zijn voor werk geleidelijk werd opgetrokken van 50 jaar naar 58 jaar (volledig van kracht in 2004). Werklozen tussen 50 en 58 jaar, die minstens 1 jaar werkloos zijn en minstens 38 jaar beroepsverleden kennen, moeten evenwel niet beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. Ook het stelsel van de *voltijdse loopbaanonderbreking* nam sterk af bij 50-plussers (met -24%), maar het volume lag al zeer laag voor de crisis.

5. Samenvatting en conclusies

1. Het LIFO-principe “last in- first out“ heeft volop gespeeld tijdens de crisis. Jongeren, die door bedrijven massaal werden aangeworven in betere economische tijden, hebben als eerste hun baan verloren tijdens de crisis. De oudere zittende werknemers werden minder sterk getroffen door werkloosheid. Er is echter een even grote reden tot bezorgdheid, omdat werkzoekende 50-plussers een veel kleinere kans kennen om opnieuw aan de slag te gaan in vergelijking met jonge werkzoekenden.

2. De geregistreerde werkloosheid is geen adequate indicator om de uitstoot van ouderen in kaart te brengen. In onze welvaartsstaat worden ouderen immers in belangrijke mate opgevangen door alternatieve uitkeringsstelsels. Het afgelopen jaar (periode 2008-2009) steeg het aantal 50-plussers met een uitkering in diverse stelsels van de werkloosheidsverzekering met +19.000. Naast een toename van het aantal niet werkende werkzoekende 50-plussers (+ 4.000 of +9%) is de sterke stijging vooral het gevolg van het massaal gebruik van tijdelijke werkloosheid (+12.000 of +76%) en gedeeltelijk loopbaanonderbreking (+6.600 of +9%). Dit zijn buffersystemen waarmee in tijden van crisis mensen aan boord worden gehouden en ze niet definitief worden ontslagen. Werkgevers kunnen zo ervaring in huis houden en dure ontslagvergoedingen vermijden. Een tekortkoming van deze buffers is dat ze voorlopig té weinig worden gekoppeld aan opleidingen. Zo volgt maar 1% van de tijdelijk werklozen en 4% van de Vlaamse overbruggers een opleiding.

3. De stijging van het brugpensioen (+1.800 of +2%) bleef tijdens deze crisis in vergelijking met andere stelsels tot dusver beperkt, maar de aantallen kunnen nog verder stijgen omdat in

vele (grote)bedrijven die herstructureren het sociaal overleg nog bezig is. Het brugpensioen blijft met 81.000 uitkeringstrekkers wel het meest omvangrijke (voltijdse)uittredestelsel. Het aantal bruggepensioneerden dat sinds het generatiepact tot 58 jaar beschikbaar moet blijven voor de arbeidsmarkt steeg de afgelopen jaren gevoelig (van 760 naar 1.260 tussen 2008-2009), maar niettemin gaat het nog maar over 2% van alle bruggepensioneerden. Het aantal uitkeringsgerechtigden in het stelsel van oudere werkzoekenden met een vrijstelling en in voltijdse loopbaanonderbreking nam af.

4. De economische crisis heeft niet plots de kansen op werk van oudere werkzoekenden gekelderd. Ook vóór de crisis lag de kans op werk van werkzoekende 50-plussers al zeer laag. Dit verwijst naar een structureel probleem ongeacht de conjunctuur. Daarom dat een volgehouden beleid van begeleiding, vorming, activering en het verlagen van de loonkost essentieel zijn om de herintrede van oudere werkzoekenden te ondersteunen en langdurige werkloosheid te voorkomen. Deze inspanningen moeten in deze crisisperiode onverminderd worden verder gezet. De uitdaging van de vergrijzing vergt immers dat het werkgelegenheidsbeleid, maar ook de sociale zekerheid, het arbeidsrecht en het personeelsbeleid zo ingericht worden dat er méér mensen werk vinden en dat langer werken voor iedereen de moeite waard is.